

УДК 94(477.51),,1942/1943”

ВЕТЕРИНАРНА ГАЛУЗЬ НА НІЖИНЩИНІ В ПЕРІОД ОКУПАЦІЇ
(1942-1943 РР.)

Лютова Я.С., студентка III курсу історико-юридичного факультету

Науковий керівник: **Дудченко Г.М.**, кафедра історії України та політології

Дослідження різних аспектів буття населення в період Другої світової війни в останні роки стає все більш популярним. Вивчення побутових та інституційних практик в екстримальних умовах дозволяє глибше осягнути історичний процес, через призму аналізу трансформацій, більш повно розкрити природу історичних явищ.

В якості теми нашого дослідження ми обрали історію ветеринарної служби Ніжинщини в період окупації - одну із сфер, яка до сих пір перебувала фактично поза увагою як мегаісторичних розвідок так і регіональних історичних студій. Попри наявність низки праць з аграрної історії України доби окупації (О.Перехрест [19], І. Ветров [14], П. Рекотов [18], М. Слободянюк [13], І. Паламарчук [17], Н. Глушенко [15]) історія ветеринарної галузі у цей період практично не вивчалась. Не піднімалась ця тема і на рівні краєзнавчих студій.

Джерельна база нашого дослідження формується документами окремого фонду Відділу збереженості документів Державного архіву Чернігівської області в м. Ніжині Р- 4372 «Ніжинська ветеринарна клініка м. Ніжина Чернігівської області». Фонд не великий, складається з 6 справ, які проте надають досить повну інформацію про розвиток ветринарії в регіоні.

З вересня 1941 р. по вересень 1943 р. м. Ніжин перебував під окупацією у складі так званої зони військового управління німецької армії. Зона охоплювала прифронтний тил Вермахту та управлялась комендатурами - військовими адміністративними органами. Завдання комендатур полягало у максимально ефективному використанні ресурсів зони для потреб армії. Все що безпосередньо не було пов'язано з інтересами армії передавалось у

відання місцевим органам цивільної влади – міським та районним управам, які формувались окупантами з представників місцевого населення і мали забезпечувати життєдіяльність населення окупованого регіону.

В Ніжині через кілька днів після захоплення міста німцями була організована міська та районна управи. Протягом вересня-листопада 1941 р. за ініціативи управ та з дозволу комендатури відновили роботу низка управлінських, економічних, комунальних, культурно-освітніх, медичних установ та організацій. До таких установ належали, окрім інших, ветеринарна лікарня.

Документи дозволяють відтворити нову ветрикаль управління сільським господарством в цілому та ветеринарною галуззю зокрема. Стратегічне керівництво ветеринарією як складовою сільськогосподарського комплексу здійснювали адміністратори Ніжинської комендатури. Саме вони визначали реалізацію на Ніжинщині окупаційної економічної політики. Безпосередньо керівництво галуззю здійснював спеціальний орган Ніжинської районної управи - Ніжинське районне (повітове) земельне управління на чолі якого стояв інспектор сільських господарств, головний агроном Кузнецов [6, арк. 41]. Головним адміністративним і, одночасно, лікувально-профілактичним закладом регіону була Ніжинська ветлікарня.

В адміністративному відношенні Ніжинська ветлікарня обслуговувала цілий регіон, куди крім власне м.Ніжина входили також села Ніжинського району. Цей ветеринарний район розбивався на ветучастки. Крім ніжинського ветучастка, підпорядкованого безпосередньо Ніжинській ветлікарні в межах району були виокремлені ще 4 ветучастки: Крутівський на чолі з Крутівською ветамбулаторією, Безуглівський на чолі з Безуглівською ветлікарнею, Галицький ветучасток, Дрімайлівській на чолі з Дрімайлівською ветеринарною лікарнею.

Окрім ветлікарні ніжинська ветеринарна служба включала кілька інших установ: ветбаклабараторію, мясоконтрольну станцію та бойню. Як сільські ветлікарні так і окремі ветслужби міста будучи окремими підрозділами і

маючи власний штат (див. Таб 1.), на практиці підпорядковувались завідувачому ветлікарні, формуючи єдину структуру.

Таблиця 1. Штатний розпис по заробітній платні працівників втеренарних служб [12, арк. 299].

Ветлечебница

Должность	Колич. один.	Месячн. оклад на 1 чел.	Годовой квартал	Примечания
1.Зав Ветлечебницы	одна	675	2025	
2.Вет Врач	-	650	1950	
3.Ветфельдшер (леч)	3	325	975	
4.Ветсанитаров (леч)	2	150	450	
5.Конюх-санитар	1	150	450	
6.Сторож	1	125	375	
7.Счетовод	1	260	725	

Ветбаклаборатория

1.Зав Ветбаклабор.	1	675	2025	
2.Ветврач-лаборант	1	575	1725	
3.Техников-лаборантов	2	275	825	
4.Ветсанитаров	2	150	450	
5.сторож-конюх	1	125	375	

Мясоконтрольная станция и бойня

1.Зав мясоконтрн. ст. и Ветврач Бойни	1	525		
2.ветфельдшеров	2	275		
3.ветсанитаров	2	150		

На чолі Ніжинської ветеринарної лікарні стояв завідувач ветлікарні, головний лікар Черняк М. А. (замінив у 1942 р. першого завідувачого Супруна, котрий керував ветлікарнею до війни та в перші місяці окупації). За посадовими обов'язками він повинен був кожного місяця звітувати про

роботу ветеринарних служб та клініки Ніжинському Земельному управлінню, а також щомісячно здавати в касу сільхозгосподарської інспекції всі зароблені лікарнею гроші, організовувати регулярні клінічні огляди тварин у громадських господарствах, організовувати прийом населення.

Безпосередню роботу по обстеженню тварин та їх лікуванню здійснювали 3 штатних ветфельдшери та 2 санітари. Кожне обстеження супроводжувалось відповідними документами. Для прикладу ми наведемо один з типових таких звітів:

Доповідна записка

Зав. Ніжинської Ветлікарні

От ветфельдшера Плюти І. В.

Доводжу до вашого відома, що 28 лютого цього року мною проведено обстеження всього тваринництва по к-ку Перемога хутора Паливодін села Кунашовка. При обстеженні виявлено: всього по к-ку коней 44 голів із них молодняка до 3-х річного віку 9 г. взрослых 35 г. із них годних к запряжке 25 г. Останні 10 г. старі та слабі. Содержаться по селянах, вгодованості нижче середньої, концентратів в корм не одержують. Всього по к-ку великої рогатої худоби - 48 голів із них корів 11 г., волів 18 г., бугаїв 1 г. молодняка 18 г. Содержаться по селянах, вгодованості нижче середньої.

Всього по к-ку свиней 24 голів із них свиноматок 10 г., останні 14 г. підсвинки, содержаться по селянах, вгодованості середньої.

Всього по к-ку овечок 30 г., содержаться по селянах, вгодованості нижче середньої. [8, арк. 204],

Ветлікарня направляла своїх лікарів та фельдшерів по безпосереднім викликам, а також приймала відвідувачів.

Аналіз кореспондентів ветлікарні розкриває перед нами широкий спектр установ з якими співпрацювала ветслужба у 1942-1943 рр. До них належать:

1. Всі переаховані нами установи ветеринарної мережі міста та району.
2. Управлінські органи які контролювали діяльність втеринарної мережі (Ніжинська комендатура, Ніжинська районова та міська управи, Ніжинське Повітове Земельне Управління)
3. Організації, з якими ветеринарні служби були повязані інституційними зв'язками (кадри, соціальні пільги, заробітня платня, податки тощо) - Відділ фінансів Ніжинсько районової управи, Відділ праці та харчовий відділ Ніжинської міської управи ін.)
4. Організації, які обслуговувались ветринарними службами (Ніжинська міська амбулаторна лікарня, Ніжинська технічна школа, Ніжинський пункт заготзерно, Ніжинська МТС, Ніжинськ хірургічна районна лікарня, Ніжинський райвідділ Укр. товариства Сліпих «РАЙГОС», Ніжинський Цегельний завод, громадські господарства та сільські громади ніжинського району)

До безпосередніх функцій Ніжинської ветеринарної клініки належала в першу чергу профілактика, діагностика інфекційних та незаразних хвороб тварин і їх лікування. Прикладом такої діяльності може слугувати звіт за червень 1942 р. про захворювання по ніжинському ветучаску:

Таблиця 2. Відомість про рух не заразних захворювань с 1.6. 1942 р. по 30.6.1942 по Ніжинському ветучастку [4, арк.29].

Назви захворювань	Коні		ВРХ		Свині		Вівці і кози		Інші тварини		Загинуло	Примітки
	Перв.	Повт.	Перв.	Повт.	Перв.	Повт.	Перв.	Повт.	Перв.	Повт.		
Травлення	18	7	101	5	1	-	20	5	-	-	1	коні
Кров. система	4	2	1	-	1	-	2	-	-	-	2	вівці

Дихання	5	1	2	1	-	-	2	-	-	-	1	коні
Сечовиділення	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	
Нерв. система	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	
Хирургические	130	271	19	6	14	-	6	2	-	-	2	коні

До функцій ветринарних служб належала видача ветеринарних документів. Такими документами були паспорти для коней та встановленої форми довідки, які Ветеринарна клініка видавала приватним особам [11, арк. 258].

Поскілки частина послуг, які надавали ветслужби були платними, в обовязки керівництва входила сувора фінансова звітність перед Ніжинським повітовим земельним управлінням [9, арк.226].

Ніжинське Земельне Повітове Управління 6.03.1942

Завідуючому Ніжинської Ветлікарні

Пропонуємо Вам. не пізніше 12-го березня цього року подати до Бугалтерії Земельного Управління повний грошовий відчит за весь час, з дня подачі останнього відчиту і по лютий місяць включно.

По грошовому відчиту повинно бути показано абсолютно всі надходження готівки по Ветпункту, а також і видаток грошей.

Як на прибуток, так і видаток грошей повинні бути документи завірені старостою села.

В дальнішому пропонуємо Вам без будь яких нагадувань грошові та матеріальні звіти подавати до Бугалтерії не пізніше 5-го числа кожного місяця.

Будь які витрати по Ветпункту буз письмового дозвілу Головного агронома Земельного Управління категорично забороняється.

Інспектор С.-Г-Ва

Кузнєцов

Ніжинське земельне повітове управління встановлювало грошові суми за надання допомоги Ветеринарною лікарнею приватним особам чи іншим установам:

- за надання амбулатоної ветдопомоги - 5 крб.
- за виїзд на дім в межах населеного пункту - 10 крб.
- за виїзд в радіусі 5-7 км. - 20крб.
- за видачу різних довідок - від 5 до 10 крб. [10, арк.237].

Ветслужби міста були зобов'язані проводити регулярну вакцинацію тварин.

До функцій ветринарних служб також належав контроль за тваринництвом громадських господарств. Ветлікарні відслідковували яких тварин, коли і для яких цілей купували громадські господарства, перевіряли цих тварин на наявність захворювань, вимагали від громадських господарств звітів про роботу у галузі тваринництва. Для прикладу ми наводимо один з таких звітів.

Таблиця 3. Відомість про стан тваринництва по Громадському Господарству № 37 села Крапивного станом на 1 травня 42 р. [3, арк.20].

Вид худоби	Була надана реєстрація після вступу німецької армії	Прибуло народилося з дня вступу німецької армії	Забито на м'ясо по [...] актам	Здано в м'ясо [...] [...]	Здано німецькій армії	Вкрадено безвісті пропало	Загінуло	Наявність на I/IV-42р.
Коней всього	155	2	-	-	4	7	13	133
ВРХ всього	83	13	-	12	2	-	3	79
Свиней всього	36	-	3	14	17	-	2	-
Овець	17	3	3	-	-	-	3	14

Таким чином ветеринарна галузь Ніжинщини під час окупації не зазнала занепаду. Окупаційною владою було відновлено доволі розгалуджену структуру ветеринарних служб, які були покликані обслуговувати розвиток тваринництва в регіоні. Характерними рисами цієї мережі були – жорстка система підпорядкування, сувора звітність, чітко визначений набір функцій. В кадровому відношенні служби формувались спеціалістами місцевого походження.

Література

1. Відділ забезпечення збереженості документів Державного Чернігівського обласного архіву в м. Ніжині (далі ВЗЗДЧОАН), ф. р-4372, оп.1., спр. 1. Контрольні цифри по боротьбі з епізотіями по ветучастку Ніжинського району - Арк.11.
2. ВЗЗДЧОАН, ф. р-4372, оп. 1, спр. 2. Відомості та листування про рух захворювання по Ніжинській Ветлікарні. - Арк.16.
3. ВЗЗДЧОАН, ф. р-4372, оп. 1, спр. 2. - Арк.20.
4. ВЗЗДЧОАН, ф. р-4372, оп. 1, спр. 2 - Арк.29.
5. ВЗЗДЧОАН, ф. р-4372, оп. 1, спр. 2. - Арк.35.
6. ВЗЗДЧОАН, ф. р-4372, оп. 1, спр. 2. - Арк. 41.
7. ВЗЗДЧОАН, ф. р-4372, оп. 1, спр. 2. - Арк. 100.
8. ВЗЗДЧОАН, ф. р-4372, оп. 1, спр. 2. - Арк. 204.
9. ВЗЗДЧОАН, ф. р-4372, оп. 1, спр. 2. - Арк. 226.
10. ВЗЗДЧОАН, ф. р-4372, оп. 1, спр. 2. - Арк. 237.
11. ВЗЗДЧОАН, ф. р-4372, оп. 1, спр. 2. - Арк. 258.
12. ВЗЗДЧОАН, ф. р- 4272, оп. 1, спр. 2. - Арк. 299.
13. Власенко С.І. Становище аграрного сектору економіки військової зони України впродовж 1941/42 господарського року // Сумський історико-архівний журнал. 2009. - № VI–VII. – С. 67-75.
14. Вєтров І. Економічна експансія Третього Рейху в Україні 1941-1944 рр. – К., 2000. – 232 с.

15. Глушенюк Н.М. Ставлення селянства рейхскомісаріату «Україна» до політики німецької влади в сфері землекористування (1941-1943 рр.) // Соціальна історія. Науковий збірник. Випуск II. – К., 2007. – С. 65-72.

16. Лисенко О. Нестеренко В. Окупаційний режим на Україні у 1941-1943 рр.: адміністративний аспект // Архіви окупації. 1941-1944. - К., 2006. – С. 762-769.

17. Паламарчук І. Аграрна політика німецьких окупаційних властей на Вінниччині (1941-1944 рр.) // Вісник студентського наукового товариства інституту історії, етнології і права. Вип.. 9. – В., 2008. – С. 34-39.

18. Рекотов П. В. Органи управління на окупованій території України (1941—1944 рр.) // Український історичний журнал. – 1997. - № 3.

19. Перехрест О. Сільськогосподарський потенціал України в геостратегічних та воєнних планах нацистської Німеччини // Сторінки воєнної історії України: Зб. наук. статей / Відп. ред. О.Є. Лисенко. НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України НАН України, 2010. – Вип. 13. – С. 23-35.

20. Слободянюк М. Селяни України під нацистським окупаційним режимом, 1941-44 рр. (на матеріалах південних областей) // Київська старовина. – 2000. - № 2. – С. 67-79.